

Fagforbundets innspill til NOU 2019: 26 Rusreform- fra straff til hjelp

Fagforbundet takker for muligheten for å gi innspill til denne viktige reformen. Den berører alle borgerne i samfunnet vårt, direkte eller indirekte. Vi er glade for at rusfeltet nå settes høyt på den politiske agendaen. Uavhengig av om bruk og besittelse av narkotiske stoffer hjemles i straffe- eller helselovgivningen, så må hjelpeapparatet være rustet til å møte de krav som stilles til dem. Vi trenger en rusreform som sikrer rusavhengige et godt behandlings- og oppfølgingstilbud. Dette skjer ute i kommunene, og Fagforbundets anliggende er at de som jobber i tjenestene sikres tilstrekkelig kompetanse, og ressurser til å ivareta sine oppgaver på best mulig måte.

Fagforbundet organiserer blant annet sosionomer, vernepleiere, barnevernspedagoger, sykepleiere, helsefagarbeidere og andre fag- og høyskolegrupper. Flere av våre nevnte medlemsgrupper jobber med ulike områder innen rusfeltet. Noen direkte med rusproblematikk, andre møter brukerne i andre sammenhenger uten at rusfeltet er den primære delen av jobben. Arbeidet kan blant annet være med barn og ungdom i barnevernet, ved for eksempel en institusjon, der kan utfordringene være at unge prøver ut narkotiske stoffer og i barnevernets førstelinjetjeneste kan det være foreldre til barn som er under barnevernomsorgen, som har rusutfordringer. Vi har også medlemmer som jobber med mennesker innlagt på sykehus for en somatisk eller psykisk lidelse, og som samtidig har et rusproblem.

Det kommunale behandlings- og oppfølgingstilbudet

Fagforbundet ønsker en ny reform der rusmisbrukere er sikret verdig hjelp, og oppfølging av de instansene de mottar bistand fra. Problematikken og utfordringene ved bruk og besittelse av narkotika, må møtes med hjelp basert på kunnskap, som igjen høyner muligheten for å iverksette riktig hjelpetiltak til rett tid, for de som trenger det.

Utvalget foreslår at den kommunale rådgivningsenheten skal være forankret i helselovgivningen. Fagforbundet ser for seg at i enkelte tilfeller vil det være vanskelig å gi riktig hjelp dersom personen ikke ønsker rådgivning eller annen hjelp. I noen sammenhenger hvor den rusavhengige er for syk til å se eget behov for behandling, kan en spørre seg om tvang er nødvendig. I flere sammenhenger har mennesker takket hjelpeapparatet i etterkant, for at de ble tvunget til å motta hjelp for sine utfordringer. Hjelpen de fikk var med på å forbygge ytterligere helseproblemer, de har fått beholde omsorgen for sine barn osv. Denne reformen er kun basert på frivillighet, og det er Fagforbundet skeptiske til.

I NOU'en legges det vekt på viktigheten av å ha riktig kompetanse i kommunene. Dette kan by på utfordringer i de mindre kommunene der det blir vanskeligere å rekruttere fagfolk. Fagforbundet støtter FO sitt innspill om å lovfeste ansettelser om sosialfaglig personell i kommunene. Samtidig er det viktig å understreke at god rusomsorg er avhengig av tverrfaglig kompetanse. Fagforbundet mener at helsefagarbeidere eller annen relevant fagskoleutdanning med fag innen rus og psykiatri, også kan inneha en slik rådgivningsstilling i kommunen.

Når kommunen pålegges et større ansvar og får tildelt flere oppgaver, blir kommuneøkonomien helt avgjørende for om tiltakene blir gode nok. Slik Fagforbundet kjenner kommune- og regionstrukturene, vet vi at dette vil variere fra kommune til kommune. Noen kommuner vil lett kunne rekruttere riktig kompetanse og de vil ha flere instanser å samarbeide med. Fagforbundet vet

at en slik gjennomføring vil bli lettere i de større kommunene. Muligheter og valg av prioriteringer vil ligge til grunn, med tanke på kommuneøkonomien i sin helhet.

Hjelpeapparatet er per i dag underfinansiert i forhold til behov, og er tvunget til å gjøre tøffe prioriteringer hver eneste dag. Tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) gir i dag, slik Fagforbundet kjenner til, rett til behandling. Fagforbundet vet av erfaring at brukere i dag ikke får denne rettigheten oppfylt. Dette kan være av kapasitetshensyn, eller at man vurderer at vedkommende eksempelvis mangler motivasjon, og fordi det er blitt vurdert dit hen at behandlingen ikke vil gi ønsket måloppnåelse grunnet mange behandlingsforløp.

Rusmisbrukere har ofte helsemessige utfordringer utover avhengigheten. God ivaretagelse av gruppen fordrer derfor at man ser og behandler kompleksiteten i disse. Dette betyr også at rusavhengige ofte beveger seg mellom spesialist- og primærhelsetjenesten. Mange opplever å falle mellom to stoler i overgangsfasene. Flere av våre medlemmer innen spesialisthelsetjenesten rapporterer om ulike utfordringer med nettopp denne pasientgruppen. Når pasienten er ferdig behandlet og er utskrivningsklar, står det ikke noe rehabiliteringstilbud automatisk ledig for vedkommende. I tillegg mangler flere et hjem å reise til. De har ofte dårlig økonomi, dårlig tannstatus, sår på kroppen og generelt dårlig helse. Mange drar tilbake ut på gaten.

Dessverre viser det seg at det ikke tar lang tid før denne pasientgruppen er tilbake i den samme livssituasjonen som gjorde dem syke i første omgang. Dette medfører store samfunnskostnader i seg selv. Med andre ord trenger denne pasientgruppen en annerledes oppfølging, enn det de får av kommunen pr. i dag. Rusreformens fokus og hovedoppgave burde derfor ha vært å utarbeide forslag til et styrket behandlings- og oppfølgingstilbud. Slik Fagforbundet ser det vil ikke den foreslåtte lovendringen gi rusavhengige et bedret tilbud. Snarere kan vi tenke oss at det vil føre til ytterligere belastning på allerede pressede tjenester. Som et resultat av dette oppleves tjenestene som fragmenterte. Vi mener det er etisk betenkelig å pålegge innbyggere å møte til rådgivende samtale og mulighet for å be om hjelp, uten at det tilføres ressurser og kompetanse til å ta de imot på en god måte.

Fagforbundet mener det er behov for å opprette et lavterskel helsetilbud, gjerne i form av egne helsestasjoner for denne brukergruppen. Tilgang til lege, sykepleier (sårsykepleier), tannlege, psykiater/psykolog og sosionom. Her kan det legges ned et betydelig arbeid i veiledning om hvordan unngå/forebygge en rekke av nevnte helsemessige konsekvenser av bruk av rusmidler. Det er ikke gitt at alle kan få, eller ønsker behandling hvor avrusing er behandlingsformen.

Som tidligere nevnt vil denne NOU'en pålegge kommunen flere oppgaver og større ansvar. Samtidig som utvalgets mandat instruerer at forslagene skal være mulig å gjennomføre uten økte bevilgninger. Fagforbundet er svært kritiske til at en så stor og viktig reform ikke bevilges økonomiske midler til kommunene. Uten økonomiske bevilgninger og kompetanseheving der det er behov, vil ikke denne reformen være mulig å gjennomføre.

Konsekvenser for det forebyggende arbeidet

Vi legger til grunn at selv om bruk og besittelse inntil gitte terskelverdier nå ikke skal straffeforfølges, så vil allikevel all befatning med narkotika fortsatt være ulovlig. Det vil derfor fortsatt være en politisk målsetning at færrest mulig skal være rusavhengige, eller benytte narkotiske stoffer til rekreasjon. Det er derfor grunn til å tro at man ikke ønsker en endring i det rusforebyggende arbeidet som følge av lovendringen. Fagforbundet er allikevel bekymret for at utvalgets forslag vil ha negative konsekvenser for kommunenes muligheter til å arbeide forebyggende.

Fagforbundet deler utvalgets syn på at straffeforfølgelse av mennesker med alvorlig og langvarig rusavhengighet ikke er hensiktsmessig behandling. Vi ønsker heller ikke at ungdom skal starte voksenlivet med et omfattende rulleblad fordi man kom skjevt ut i ung alder. Politiet sier selv at dette ikke er praksis under dagens lovgivning. Loven brukes heller oftere som en inngangsport overfor barn og unge som er i risikozonen for å falle ut i mer alvorlig avhengighet, eller som beveger seg inn i kriminalitet som følge av rusmisbruk. Det er viktig å påpeke at de som i dag blir tatt for bruk og besittelse til eget bruk, er en svært mangfoldig gruppe og at lovverket skal ivareta helheten i denne samt allmennpreventive hensyn. Særlig gjelder vår bekymring at barn og unge som er i en eksperimenteringsfase, ikke vil fanges opp før de utvikler mer alvorlig avhengighetsproblematikk. Dette er ikke tilstrekkelig belyst i utvalgets utredning.

Der straffeforfølgelse ikke virker behandlende, mener vi at et tydelig forbud i loven virker avskrekkende og dermed forebyggende. Utvalget foreslår en *avkriminalisering* og ikke en *legalisering*. Denne grenseoppgangen kan være krevende for ungdom å forstå, og vi er bekymret for at vi med dette mister det tydelige signalet som loven gir i dag.

Et godt rusforebyggende arbeid krever tverrfaglig samarbeid. Politiet utgjør i dag en sentral samarbeidspartner i lokale innsatser rettet mot barn og unge. De samarbeider blant annet tett med skole og barnevern. Ifølge utvalgets forslag skal politiet fortsatt ha en sentral rolle i å avdekke bruk og besittelse av narkotiske stoffer. Det er også politiets oppgave å pålegge den enkelte å møte til den rådgivende samtalen i kommunen. Det er en kjent sak at politiet har knappe ressurser, og at de dermed må gjøre harde prioriteringer i sitt arbeid. Vi er derfor bekymret for at en avkriminalisering vil føre til at politiet ikke lenger vil prioritere oppsøkende og avdekkende virksomhet, og at kommunene med det mister en viktig samarbeidsinstans. I denne sammenhengen er det avgjørende med tydelige styringssignaler. Slik offentlige instanser styres i dag, prioriterer man det man får i oppdrag, det som må rapporteres, og som man videre blir målt på. Fagforbundet forventer derfor at dersom lovendringen innføres, så vil Regjeringen gjennom Justisdepartementets oppdragsdokumenter gi tydelige føringer til Politidirektoratet om at samtlige politidistrikt fortsatt skal prioritere dette arbeidet.

Fagforbundet ønsker å gi honnør til utvalget for å ha løftet en viktig debatt. Vi har blitt utfordret til å ta del i tøffe etiske og prinsipielle diskusjoner. Der Fagforbundet helt klart ser behovet for en reform på rusfeltet, er det samtidig for mange usikkerhetsmomenter til at vi per i dag kan stille oss bak

utvalgets innstilling. Vi ønsker også å påpeke at utvalget kun har blitt bedt om å se på muligheten for en enkelt lovendring. Dette er kun en liten del av det store bildet om vi virkelig ønsker å gi rusfeltet den oppmerksomheten, og det løftet det behøver og fortjener. Det vi trenger mest er en *behandlingsreform* der hjelpeapparatet ute i kommunene rustes til å ivareta brukerne før, under og etter behandling. Vi må også få bort stigmatiseringen i hjelpeapparatet generelt, slik at alle med rusutfordringer får den hjelpen de har krav på. Dette må skje parallelt med en satsing på tverrfaglig rusforebyggende samarbeid. Fagforbundet forventer at dette utgjør kjernen i Regjeringens videre arbeid på feltet.